

Comentari. Són, segons Cèsar, els qui posen en moviment les invasions bàrbares. La tesi dels filòlegs alemanys que creuen que les descripcions de Cèsar són textos literaris, és desmentida per Barwick (1951) i Rambaud (1953), que s'inclinen per considerar-lo més polític que no pas literari. La seva obra és la primera que fa diferència entre els celtes i els germans: segons la terminologia oficial de Roma és germànic tot allò que es troba a l'est del Rin, entre aquest riu i el Danubi. Els arqueòlegs, sobretot després dels treballs de Wahle, diuen que les diferències de civilització entre els dos pobles no són gaires, i quant a les restes, no hi ha diferència de civilització entre el territori de la riba dreta i els de la riba esquerra del Rin: si no era per Cèsar, no els distingiríem. D'altra banda, no es troben noms de lloc germànics abans del segle III d. J. C. L'organització —el *comitatus* per exemple—, la construcció, són uniformes a tot el Rin abans de Cèsar. ¿Cal concloure, doncs, que en explicar Cèsar aquesta diferència mentia als ulls de tothom? Sembla que Cèsar no deformà la veritat gaire més del que era corrent entre els generals vencedors per a justificar llurs victòries bèl·liques: cal creure, doncs, el que ell deia, a part aquest marge d'exageració. L'establiment per part dels romans d'un glaci militar al Rin explica que hagi perdurat la idea de la diversitat. D'altra part, mentre a la banda esquerra del riu, que esdevingué província de l'Imperi, la romanització féu progressos, a la banda dreta la consolidació de les tribus bàrbares no tingué lloc fins molt més tard: llavors la diferència cultural entre la ribera esquerra romanitzada i la ribera dreta bàrbara era immensa. Si Cèsar no ha inventat els germans, ha creat, amb la nova frontera romana, una situació favorable a la formació d'aquest poble, que abans no existia.

Intervenen el PRESIDENT i els Srs. J. DE C. SERRA i RAFOLS (relacions d'aquesta qüestió amb moments de la nostra història antiga, sobretot del segle III) i F. SOLDEVILA (estudiant les obres de Cèsar, singularment el *De bello civile*, amb el mètode del Comunicant, podríem obtenir moltes dades per a la nostra història).—R. ALBERT I LLAURÓ, Secretari.

9 abril 1954: Art i Arqueologia. — Presideix el Sr. R. ARAMON I SERRA.

El Sr. RAFAEL BENET, que per encàrrec del Consell de les Valls ha redactat un minuciós inventari artístic d'Andorra, exposa els resultats del seu estudi i anàlisi d'un grup molt important de retaules del segle XVI, dos dels quals són d'un sol autor: *Joan Llobet, pintor de principis del segle XVI a Andorra*. Es tracta, en primer lloc, del retaule major de Sant Joan de Caselles, no gaire ben conservat *in situ* després d'una pila de vicissituds. És una obra de grans dimensions, amb nombroses escenes. El retaule de Sant Miquel de Prats, vora Canillo, venut ja fa anys, passà a la col·lecció Josep M. Costa, i ara el bancal pertany a la col·lecció Joan March; les taules altes són dedicades al sant titular, i els compartiments del bancal contenen escenes de la Passió. Un dels dos retaules és pintat al tremp a l'ou; l'altre sembla a l'oli, i el dibuix i els daurats són executats amb molta cura. El Comunicant examina després la hipòtesi formulada el 1936 per Mn. Pere Pujol, que proposava la identificació del mestre del retaule de Sant Joan de Caselles amb Joan Llobet, pel sol fet que el 1508 contractà la pintura del retaule de l'església veïna de Sant Serní de Canillo, contracte renovat dos anys més tard amb algunes modificacions, entre altres la de poder pintar l'obra de la Seu d'Urgell en lloc d'haver-ho de fer a Canillo mateix com havia estat decidit en principi. Mn. Pujol ja s'adonà del fet que el retaule de Sant Joan de Caselles i el de Prats eren coetanis, però no precisà més. Madurell, en la seva gran recopilació de documents d'art de la Seu d'Urgell no ha pogut trobar altres dades sobre els retaules de Joan Llobet, però sí precisar-ne les vinculacions familiars gràcies a un document de l'any 1502 on ja és esmentat com a pintor de la Seu, i on es testimonia que era fill i hereu del notari Jaume Llobet i nét, per tant, del

pintor del segle XV Ramon Gonsalbo, sogre del notari; aquest ja consta que era casat amb Joana Gonsalbo el 1466 i morí vuit anys després.

Intervenien el PRESIDENT, el Sr. J. GUDIOL (precisions estilístiques sobre les obres mencionades pel Sr. Benet i discussió de les datacions), el SECRETARI (subratlla l'interès de les descobertes de pintures murals medievals i dels treballs meritoris de salvament d'obres d'art fets a Andorra gràcies a l'acció del Sr. Benet; creu que als retaules esmentats els convindria més aviat una data del segon quart del segle XVI; recorda que el Sr. Angulo n'estudià la relació amb unes taules de Caldes de Malavella) i el COMUNICANT (proposa llur datació vers 1525). — JOAN AINAUD, Secretari.

24 abril 1954: Llengua i Literatura. — Presideix el Sr. R. ARAMON I SERRA.

El Sr. MIQUEL DOLÇ parla de *La toponímia hispàica de Marcial*.¹ Comença remarquant la importància de l'antroponímia i de la toponímia en l'obra de Marcial, la qual assoleix uns dos mil cinc-cents noms propis. Molts d'aquests topònims corresponen a llocs comuns de l'antiguitat greco-romana. Hi ha, en canvi, al·lusions a Tarragona i a Laletània, que obeeixen impressions reals. Des del punt de vista tècnic la toponímia més important i més complexa de Marcial és la celtibèrica. El Sr. Dolç destaca els vint-i-un noms següents, les característiques dels quals estudia sumàriament. Vuit almenys són indubtables quant a la grafia i a la localització: *Bilbilis* (al turó de Bàmbola), *Caius* (= Moncayo), *Salo* (= Jalón), *Tagus* (= Tajo), *Voberca* (= Bubberca), *Burado* (= Beratón), *Tutela* (= Tudela), *Congedus* (= Alhama d'Aragó). Podem establir la grafia d'altres tres: *Boterdus* (hortes de Campiel), *Platea* (a l'horta de Calatayud), *Peteris* (= riu Piedra). La grafia és segura, però problemàtica la localització de *Vadauero*, *Rixamae*, *Carduae*, *Rigae*, *Turgantum*, *Turasia* i *Vatinesca*. Tres noms, finalment, no sols no ofereixen una fràgil hipòtesi de localització, ans encara hom pot discutir-ne la grafia: *Nuthia*, *Dercenna* i *Tuetonissa*. Les hipòtesis dels erudits espanyols, i especialment aragonesos, sobre la toponímia d'aquests noms han d'ésser consultades amb molta cautela. Entre els estudis moderns, el Sr. Dolç analitza els d'A. Schulten i de G. Thiele. Diu que ha aprofitat en la seva tesi tot el material reunit fins als nostres dies i que ha aplicat a l'estudi d'aquests topònims els procediments històric, arqueològic, epigràfic, literari i lingüístic. No poques de les dificultats de la toponímia celtibèrica de Marcial, acaba dient el Sr. Dolç, segueixen sense solució. No pocs problemes resten avui tan intactes com abans.

Intervenien el Sr. J. COROMINES (podria haver-hi relació entre *Vatinesca* i *Briviesca*, aquest derivat del topònim medieval *Birovesca*; molts noms de lloc a Aragó porten el sufix *biescas*, l'etimologia del qual es podria explicar pel *vescus* llatí) i el PRESIDENT (felicita el Sr. Dolç per haver obtingut el Premi Bonay de l'I. E. C.). — CARMÉ BOYÉ, Secretari.

14 maig 1954: Art i Arqueologia. — Presideix el Sr. R. ARAMON I SERRA.

El Sr. LL. BONET I GARÍ exposa la seva comunicació sobre *L'obra d'Antoni Gaudí*. Després d'un breu record biogràfic, en el qual es fixa sobretot en els estudis de Gaudí a Barcelona i en els seus contactes, com a ajudant, amb els arquitectes Villar, Fontserè i Martorell, intenta de fer una classificació de les seves obres: a) obres d'influència mudèjar, com la del carrer de les Carolines; b) obres goticitzants, com les de León, Astorga; c) obres barroquitzants, com les cases Calvet, Milà, Batlló; d) edificis orgànics, com la cripta de l'església de la Colònia Güell i el temple expiatori de la Sagrada Família. No essent possible de parlar de totes les construccions de Gaudí, el Comunicant descriu i analitza el palau Güell del carrer Nou, el col·legi de les Teresianes del carrer de Ganduxer, la cripta de l'església de la Colònia Güell, etc.,

1. Aquesta comunicació és un resum d'una part de la tesi doctoral del Sr. Dolç, publicada a Barcelona, el 1953, sota el títol *Hispania y Marcial (Contribución al conocimiento de la España antigua)*.